

Robovský, Nikifor

K vydání prvního makedonského slabikáře v Řecku

In: *Studia Balkanica Bohemoslovaca. II, (Příspěvky přednesené na II. celostátním balkanistickém symposiu v Brně 28.-29. května 1974)*. Dorovský, Ivan (editor). Vyd. 1. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1976, pp. 352-359

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/121253>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NIKIFOR ROBOVSKÝ

K VYDÁNÍ PRVNÍHO MAKEDONSKÉHO SLABIKÁŘE V ŘECKU

Snaha o zavedení makedonštiny do základních škol, které měly být založeny v první polovině dvacátých let v Řecku pro makedonské děti a vydání makedonského slabikáře představují jistý pokus o vyřešení nerovnoprávného postavení makedonských Slovanů, obývajících své území začleněné od r. 1913 do řeckého státu. Statistické údaje uvádějí, že Makedonci tvořili nejpočetnější národnostní menšinu v Řecku, jejíž počet dosahoval 329 371 obyvatel^{1/} žijících téměř ve všech krajích egejské Makedonie.

Po první světové válce problém národnostních menšin nacházejících se v důsledku politického rozdělení Evropy v rámci nově vzniklých státních celků, jejichž hranice se neshodovaly s národnostním seskupením obyvatelstva, se dostal na pořad jednání Společnosti národů, která trvala na tom, aby národnostním menšinám bylo dáno rovnoprávné postavení. Po uzavření Dohody o ochraně neřeckých národností z 10. srpna 1920 v Sevres bylo Řecko nuceno zavázat se, že "... do tří let od vstupu této dohody v platnost zavede takový volební systém, který bude brát v úvahu národnostní menšiny ... a ... nedopustí, aby bylo uzákoněno jakékoliv omezování svobody užívat kterýmkoliv řeckým občanem jiného jazyka, ať již v soukromých či úředních stycích, v oblasti náboženství, v tisku, v publikacích všeho druhu nebo při veřejných shromážděních..." a že "...pokud jde o školství učiní řecká vláda ve městech i na venkově, kde žije větší počet občanů mluvících jinak než řecky, příslušná opatření, aby základní školy prováděly vyučování dětí těchto občanů v mateřském

jazyce.^{2/}

Řecká vláda musela přislibit, že od října r. 1925 bude zahájeno vyučování ve slovanických školách v egajské Makedonii. Za tímto účelem uložilo ministerstvo školství komisi, skládající se ze tří členů Papazacharia, Sajakcise a Lazaru, aby vypracovala makedonský slabikář, a zároveň vydalo nařízení, podle něhož občané, kteří svým náboženstvím, jazykem nebo rasou náleželi k národnostním menšinám, měli požívat stejných práv jako ostatní řečtí občané a směli zakládat, spravovat a řídit školy, v nichž by se svobodně používalo mateřského jazyka. Měly tedy být otevřeny školy pro národnostní menšiny v těch městech a vesnicích, kde by rodiče dětí prohlásili, že hovoří jiným jazykem než řeckým a že si přejí, aby jejich děti se učily v mateřském jazyce. Tyto školy měla financovat řecká vláda a učební plán mělo připravit ministerstvo školství.^{3/}

Slabikář nazvaný ABECEDAR byl dokončen v r. 1925 a vyšel v nakladatelství Sakelaria v Aténách. Byl vtištěn latinkou, protože bulharská cyrilice nebo Vukova azbuka nebyly tehdy z politických důvodů přijatelné. Autoři při volbě abecedy vycházeli z faktu, že Makedonci v Řecku nebyli oficiálně považováni ani za Bulhary ani za Srby, ale za "Slavofony", představující samostatnou národnost. Za základ jim posloužila charvátacká abeceda, kterou upravili a přizpůsobili makedonským hláskám tak, aby se v maximální možné míře přiblížili fonetickému pravopisu.

Všimněme si grafického znázornění některých fonetických a morfologických jevů. Pro vokál následující za měkkým *í* je v Abecedaru použito zvláštního znaku *î* /např. *lûge, zaklûči, lûle se, lûlka/* a pro vokální *r* znaku *î* /např. *bîrkam, dîrvo, kîršam/*. Souhlásky

č a š jsou ve všech pozicích označeny písmeny č, š a souhláska dz/s/ je znázorněna dvěma písmeny dz /např. čaša, ušče, ščo, plačeše, lošata, nodze, moldzi/. Prů měkké k a ě jsou použity značky dvojího druhu. Následuje-li za k, ě vokál zadopatrový nebo středopatrový jsou tyto hlásky označeny písmeny kj a gj /např. se v rakjat, Gjorgia/, avšak nachází-li se za k, ě vokál přední jsou tyto hlásky označeny pouhým k nebo g /nákeše, kef, Gjorgia/. Podle stejného pravidla postupovali autoři i při znázornění měkkého ň /např. zemnja, někeše/. Zvláštního způsobu označení je použito i pro hlásku j: na začátku slova a před zadními vokály se značí písmenem j /např. jabolko, je rano, taja/, na konci nebo uprostřed slova písmenem i /např. kai, kosie, maikata/.

Pravidlo o přízvuku na třetí slabice od konce slova se v textu Abecedaru projevilo grafickým označením této slabiky, zřejmě pod vlivem řeckého způsobu značení přízvuku /např. glávata, útata, jádime, fústano, dávaše atd./. Toto označení však není provedeno důsledně, takže vedle slov s označeným přízvukem nachází se v textu i celá řada slov bez označení přízvuku /např. snagata, odime, ripame aj./.

Postpozitivní člen mužského rodu -ot je redukován na pouhé -o podle západomakedonského nářečí /např. daskalo, jaziko, fústano/, avšak i zde se můžeme setkat s nedůslednostmi /např. áurot/.

Psaní krátkých zájmenných tvarů a předložek, které většinou tvoří se slovem přízvukný celek, se vyznačuje tím, že následuje-li zájmeno za slovesem v rozkazovacím způsobu, je psáno dohromady se slovesem /např. napolnia, donesia, zemia/, zatímco enklitické zájmeno je k podstatnému jménu připojeno pomocí pomlčky /např. maika-mu, striko-mu/. Předložka na, je-li nositelem pří-

zvuku před dvojslabičnými slovy, je k nim připojována pomocí pomlčky /např. ná-pole, ná-zemnja/, v ostatních případech se píše zvlášť /na volóite/.

Jazyk použitý v Abecedaru se zakládá na lerinsko-bitolském nářečí /západomakedonském/, srozumitelném všem příslušníkům makedonské národnosti v egajské Makedonii a blízkém i dnešní spisovné makedonštině.

Pro ilustraci jazykového a grafického pojetí Abecedaru uvedeme několik ukázek z jeho textu:

Snagata na čoko.

Síta lúge imat edna glava, dve race, dve nodze. Glávata ima zgora kosie, i napret ima dve oči, eden nos i edna usta. Ustata natre ima zabi i eden jazik. Zábite set beli, jaziko je círven. So ústata jádime, píeme i zbórvame. So rácete rabótame, so nodzi-te odime, tířčame i ripame. Jas tířčam birgu i ripam mnogu visoko.

Maikata moldzi kózata.

Je rano. Maika moldzi kozata. Mara i Lenka tířčat da vidat kako se moldzi kózata. Mlékoto je uže tóplo. Máikata i đava da piat po edna čaša toplo mleko. Piat, piat so golem kef. Lenka vika: A! ščo blago i slatko mleko.

Lenka, lošata čupa.

Petre i Gjogia odat ná-pole za da igrat so drugárite. Málata sestra na Petre, Lenka, sékat i taja da odi sónimi da igra. Petre ja nákeše. Lenka plači, vika i se fírli ná-zemnja i fati da klocat. Fústano mu se stori berbat. Bábata ja sluša kako pláčeše ot áurot, kai dávaše seno na volóite. Istírča i ja kréna, ja ístrese i mu dade edno círveno jábolko. Lenka papsa da plači i si go jade jábólkoto.^{4/}

Z těchto ukázek je vidět, že autorům Abecedaru se podařilo zachytit charakteristické jazykové rysy západního makedonského nářečí a že i když jsou v řadě případů neúspěšní, dokázali vcelku zdárně splnit úkol, který jim byl svěřen, a připravili tak na svou dobu a podmínky solidní makedonský slabikář.

"Již je hotov slabikář pro Slavofony, na jehož vypracování se pečlivě a svědomitě podíleli odborníci ...", napsal tehdy řecký publicista Nikolaos Zarifis a pokračuje: "Je to dílo, které navzdory všem těžkostem při jeho vypracování, představuje vědeckou hodnotu a praktickou příručku ... Před námi leží slabikář s názvem "Abecedar", určený k použití na školách, které teprve budou otevřeny v řecké Makedonii a západní Trákii pro potřebu slavofonního obyvatelstva. Z tohoto slabikáře se budou učit děti Slavofonů v Řecku. Slabikář je vytištěn latinkou a zakládá se na makedonském nářečí ..."^{5/} Takový byl bezprostřední ohlas na vydání slabikáře v samotném Řecku.

Avšak k uskutečnění záměru otevřít makedonské školy v Řecku nadošlo. Tehdejší buržoazní sofijská a bělehradská vláda, sledující své vlastní cíle, protestovaly zótami u řecké vlády proti uznání makedonské menšiny v Řecku. Pro řeckou vládu to byla vhodná záminka k definitivnímu upuštění od původního úmyslu. Slabikář a ostatní pomůcky byly zkonfiskovány a národnostní útlak Makedonců začal nabývat stále většího rozsahu. Řecký stát uplatnil a dosud uplatňuje najdrastičtější administrativní opatření, směřující k likvidaci každého i sebemenšího národního projevu Makedonců. V důsledku grecizace, válek, pronásledování, emigrace, násilného vystěhování a přesídlování obyvatelstva během posledních šedesáti let počet Makedonců neustále klesal a podle dostupných objektiv-

ních údajů žije v dnešním Řecku již jen 280 tisíc Makedonců^{6/}, kteří nesmějí používat svůj jazyk a rozvíjet svou národní kulturu. Byli a jsou pokládáni za Řeky nejen oficiální politikou, ale jsou takto líčeni i v balkanologických pracích řeckých a jiných autorů buržoazní historiografie.

Vydání Abecedaru s úmyslem zřídít školy pro děti Makedonců v Řecku v podmínkách, které nastaly po rozdělení Makedonie, je významné především proto, že šlo o oficiální uznání makedonských Slovanů a představuje ojedinělou událost tohoto druhu, která až do dneška, s výjimkou vyučování v makedonštině prováděném na územích osvobozených Národně osvobozeným hnutím pod vedením Komunistické strany Řecka ve 40. letech, nemá v Řecku obdoby.

Je nesporné, že kdyby bylo bývalo došlo k realizaci tohoto záměru, jeho vliv by urychlil samotný vývoj spisovného makedonského jazyka. Je škoda, že nemáme k dispozici originální výtisk Abecedaru, i když se snad několik exemplářů po konfiskaci zachovalo. Uvedené ukázky je možno nalézt pouze v dobových recenzích a reakcích na vydání slabikáře, a proto nemůžeme zatím provést hlubší jazykovou analýzu všech jeho textů.

Poznámky

- 1 Istorija na makedonskiot narod, sv. 3, str. 247, INI, Skopje 1969.
- 2 Tamtéž, str. 250.
- 3 Tamtéž, str. 252.
- 4 Ljubomir M i l e t i ć : recenze v časopise Makedonski pregleđ, kn. 5-6, str. 226-232, Sofia 1925. Viz též Blaže R i s t o v s k i : "Abecedar", bukvar za Makedončinjata vo

- Egejska Makedonija; Razgledi, č. 9, str. 1090-1094, Skopje 1959.
- 5 Elefteron vima z. 19. 10. 1925, Atény.
- 6 Jiří K e t t n e r , Vojtěch H o u š k a : Příruční encyklopedie světa, str. 435, Praha 1966.

- - -

The intention to introduce the Macedonian language into the Macedonian primary schools which should have been founded in Greece in the 1920's and the edition of a Macedonian primary represented an attempt at solving the problems of the inequitable position of the Macedonian Slave living on their territory annexed to the Greek State in 1913. The Macedonian population formed then the most numerous national minority in Greece, amounting to 329 371 inhabitants living in almost all regions of Aegean Macedonia.

The Greek Ministry of Education put a commission of three specialists - Mr. Papazachariu, Mr. Sajakcis and Mr. Lazaru - in charge of working out a Macedonian primary, which was published under the name of "Abecedar" in Athenes in 1925. The "Abecedar" was printed in Latin characters and the language used was based on the Western Macedonian /Lerin - Bitola/ dialect understandable to all Macedonians in Greece and similar to the present literary Macedonian language. Being rather successful in grasping the characteristic features of that dialect the authors managed to fulfil honestly their task.

The foundation of Macedonian schools in Greece, however, did not materialize due to the fact that the bourgeois govern-

ments in Sofia and Belgrade aiming at their own political objectives crossed that plan. For the Greek government that was a suitable pretext for giving up the original intention. The "Abecedar" was confiscated and the national oppression on the Macedonians in Greece became more and more cruel. According to the unbiased data accessible, at present there live 280 000 Macedonians in Greece, who are banned to use their mother tongue and develop their national culture.